

Dr. Aleksa Ivić: O prvoj srpskoj seobi u Žumberak. (Vjesnik kr. zem. arhiva u Zagrebu za god. 1918 i 1921; tudi v posebnem oddisku.)

Literatura o Žumberku in njegovem prebivalstvu je razmeroma jako bogata in raznovrstna. Pisatelj imenovane razprave je že pred 15 leti objavil v Vjesniku niz interesantnih podatkov za zgodovino žumberskih uskokov; še prej je Koblar dokazoval v »Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko« (l. 1898.) državnopravno pripadnost žumberskega teritorija kranjski deželi, o katerem predmetu je na podlagi novih virov spregovoril tudi poročevalec v »Domu in svetu«, 1911. O jezikovnih posebnostih Žumberčanov je obširno poročal v Jagićevem »Archiv für slav. Phil.« (1911, 1912) dr. P. Skok, o boji kože in osobinah kosti žumberskih ter marindolskih uskokov pa je l. 1912. razpravljala dr. N. Zupanič v belgrajskem »Prosvjetnem glasniku«.

Medtem ko je dr. Ivić v svoji prvi študiji upotrebljal skoro izključno le gradivo, nabrano po raznih dunajskih arhivih, je za svoje najnovejše delo izrabil predvsem material ljubljanskega deželnega arhiva. Pisec govori na podlagi priobčenih virov obširno o prvi uskoški naselitvi na zemljiščih žumberskega gospostva, o sporih in prepirih s staronaseljenim prebivalstvom ter o razmerju do civilnih in vojaških oblasti. Res, da je masa ljudstva uskočila jeseni l. 1530., toda prvi uskoki to niso bili, ker je Iv. Kobašić že par let poprej na svojem žumberskem posestvu naselil nekaj uskoških družin, kar se v poznejših privilegijih izrecno poudarja (cf. »Dom in svet«, a. c.). Glede istovetenja teh uskokov s Srbi menim, da gre pisatelj nekoliko predač. Gotovo, da so se tudi pravi Srbi hoteli s preselitvijo otresti turškega gospostva, vendar je polje obdelujoči rasno čisti Srb bil toli navezan na rodno grudo, da je v slučaju prevelike turške sile rajši potegnil v gore med hajduke, nego da bi zapustil zemljo svojih očetov. Med uskoke

so šli najrajši posrbljeni pastirski, napol nomadski Vlahi, ki jih zgodovinski viri večinoma tudi s tem imenom nazivajo. Citat »Valachi, quos vulgo zrbschy vocant« (ki ga navaja pisec v Vjesniku zem. ark. 1918, str. 248, ter v svoji Ceoba Opća, str. 11) pa je zmoten, ker se mora, kakor sem se sam na originalu prepričal, meslo zrbschy pravilno čitati Zytschy = Čiči (prim. tudi Laszowski, Mon. habsb. II, 405, 410, 411). »Opat od Frauenbruna« je kostanjeviški opat: ondotni samostan se v srednjeveških in poznejših listinah namreč dosledno zove Maria- odnosno Frauenbrunn. Z veseljem sprejemamo obet izredno marljivega in arhivalno naobraženega raziskovalca naše prošlosti, da bo v prihodnjih zvezkih Vjesnika nadaljeval začeto študijo in jo izpopolnil z doslej še neznanim gradivom iz naslednjih dveh stoletij, ker bo to obenem tudi silno važen donesek k socialni in kulturni zgodovini nas Slovencev samih.

J. Mal.

Josip Stritar: Sódnikovi. V Ljubljani, 1921. Izdala Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. (Prosveti in zabavi 4. zv.) Pripovedniku v Stritarju je prisoditi dandanes pač samo še sloves historične vrednosti. Časovno je v letu 1878. njegova kmetiško-socialna povest »Sódnikovi« pa pomenila vzorno sestavljeno in v lepi slovenščini pisano ljudsko povest. Ob močni in domače pristni Jurčičevi epiki je seveda Stritarjeva motivna iznajdljivost, katero drapira z lepobesedno zgovornostjo svoje moralne refleksivnosti, pravo beraško-skromno paberkovanje. Človek se čudi, kako je mogel biti slovstveni mentor svoje dobe v praksi tako silno »slovenski«, da ni prav nič videl okoli sebe, kjer so v Francozih in Rusih baš tedaj zoreli največji pripovedniki velikega sveta. Če drugi ne, Stritar, če bi bila le senca »stvaritelja« in umetnika v njem, bi bil to mogel videti, vedeti in razodeti.

Dr. I. P.